

The Attitude of Teachers Towards the Curriculum of Personal Ethics Education of Secondary School Students

Azam Bayat^{1*}

¹ PhD student, Curriculum Planning, Islamic Azad University, Tehran Research Science Unit, Tehran, Iran

* Corresponding Author: fahimm16@yahoo.com

Received: 2024-06-12

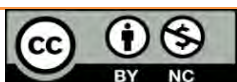
Accepted: 2025-01-10

Abstract

This research was carried out with the aim of identifying teachers' attitudes towards the curriculum of individual ethics education of second year high school students. Descriptive survey research method was conducted based on quantitative data. The statistical population was composed of secondary school teachers with ten years of teaching experience in the fields of curriculum planning, Islamic education and theology in the cities of Khomin and Arak in 2021. According to Morgan's sampling table, the sample size was 103 people who were selected by random quota method. The data collection tool was a teachers' survey questionnaire, which had validity and reliability with coefficients above 0.70. The method of data analysis was the use of descriptive statistics, Friedman test and SPSS software. The results of the research indicated that for the design of this curriculum, they considered the age, individual needs, monitoring of individual behavior, belief in moral values and grooming the moral traits of the learners. In order to design educational goals, teachers considered it necessary to pay attention to the sociological components of cultural heritage, national experiences, present and future needs, current realities and answer to educational environment issues. They had reflected on the elements of the curriculum and its priorities.

Keywords: Moral education, Curriculum components, Teachers' attitude, Learners' needs.

© 2019 Journal of New Approach to Children's Education (JNACE)

This work is published under CC BY-NC 4.0 license.

© 2022 The Authors.

How to Cite This Article: Bayat , A. (2025). The attitude of teachers towards the curriculum of personal ethics education of secondary school students. *JNACE*, 7(1): 1-9.

نگرش معلمان نسبت به برنامه درسی تربیت اخلاق فردی دانش‌آموزان دوره دوم متوسطه

اعظم بیات^{۱*}

^۱ دانش‌آموخته دکتری تخصصی، رشته برنامه‌ریزی درسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم تحقیقات تهران، تهران، ایران
* نویسنده مسئول: fahimm16@yahoo.com

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۴۰۳/۱۰/۲۱

تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۳/۰۳/۲۳

چکیده

در آموزه‌های اسلامی مراد از تربیت اخلاقی گسترش دانش بایدها و نبایدهای انسان است تا برای رفتار بر اساس دانش ترغیب شود. این پژوهش با هدف شناسایی نگرش معلمان نسبت به برنامه درسی تربیت اخلاق فردی دانش‌آموزان دوره دوم متوسطه انجام گرفت. روش تحقیق توصیفی پیمایشی و بر اساس داده‌های کمی انجام گرفت. جامعه آماری را معلمان دوره متوسطه دارای ده سال سابقه تدریس در رشته‌های برنامه‌ریزی درسی، معارف اسلامی و الهیات در شهرهای خمین و اراک در سال ۱۴۰۰ تشکیل دادند. حجم نمونه به موجب جدول نمونه‌گیری مورگان ۱۰۳ نفر بود که به روش سهمیه‌ای تصادفی انتخاب شدند. ابزار جمع‌آوری داده‌ها پرسشنامه نظرسنجی معلمان بود که از روایی و پایایی با ضرایب بالای ۰/۷۰ برخوردار بود. روش تحلیل داده‌ها بهره‌برداری از شاخص‌های آمار توصیفی، آزمون فریدمن و نرم‌افزار SPSS بود. نتایج تحقیق حاکی از آن بود که برای طراحی این برنامه درسی به نیازهای سنی، فردی، پایش رفتار فردی، باور به ارزش‌های اخلاقی و آراسته شدن به صفات اخلاقی فراگیران پرداخته بودند. معلمان برای طراحی اهداف آموزشی، توجه به مؤلفه‌های جامعه شناختی میراث فرهنگی، تجارب ملی، نیازهای حال و آینده، واقعیت‌های کنونی و پاسخ به مسائل محیط تربیتی را لازم دانسته بودند. آن‌ها بر عناصر برنامه درسی تأکید و اولویت‌های آن را انعکاس داده بودند.

واژگان کلیدی: تربیت اخلاقی، مولفه‌های برنامه درسی، نگرش معلمان، نیاز فراگیران

تمامی حقوق نشر برای فصلنامه رویکردی نو بر آموزش کودکان محفوظ است.

شیوه استناد به این مقاله: بیات، اعظم. (۱۴۰۴). نگرش معلمان نسبت به برنامه درسی تربیت اخلاق فردی دانش‌آموزان دوره دوم متوسطه. فصلنامه رویکردی نو بر آموزش کودکان، ۷(۱): ۹-۱.

مقدمه

مفهوم اخلاق عبارت است از فن و روش تعلیمی که با به-کارگیری آن در نفس انسان خلق‌ها و ملکاتی حاصل شود که تنها افعال جمیل از آن صادر گردد (بهشتی، ابوجعفری، فقیهی، ۱۳۹۵). موضوع اخلاق، روح انسان است که در پرتو آن خویشستن را پاکیزه گرداند و موانع کمال را با مجاهده‌ی با نفس از میان

بردارد تا از خسران به خویشستن برحذر باشد. انسان بر اثر تعلیم اخلاقی به خیر و سعادت نایل می‌شود تا به کمال تکوینی خویش نایل گردد (ارشدی، ظفرمند، ۱۴۰۰). در آموزه‌های اسلامی مراد از تربیت اخلاقی گسترش دانش بایدها و نبایدهای انسان است تا برای رفتار بر اساس دانش ترغیب شود. تربیت اخلاقی تحولی و امری معنوی است که در

نهایت به درونی کردن ارزش‌های اسلامی جهان شمول می‌انجامد (ضرغامی، ۱۳۹۴). مفهوم تربیت اخلاقی از نگاه فردی یا جمعی بودن آن قابل ارزیابی و اهمیت است. انسان از آن جهت که نیازمند عقل عملی در راستای پیمودن سیر تکوینی برای دستیابی به سعادت و رستگاری است، همواره نیازمند فضیلت‌های اخلاقی و تربیت اخلاقی است تا از این طریق مسیر تکوینی خود را طی نماید (اسلامی، ۱۳۹۵).

نظریه‌های رقیب در تربیت اخلاقی از تنوع برخوردار بوده‌اند. در این‌جا به بیان مواردی از آن‌ها پرداخته می‌شود: ۱- در رویکرد باورمحور نظریه «تبیین ارزش‌ها» مطرح بوده و کلبه‌گ به عنوان نظریه پرداز قضاوت اخلاقی بر این باور است که شناخت ارزش‌ها منجر به قضاوت و داوری ارزشی نسبت به مسائل اجتماعی می‌گردد (آصف، ۱۳۹۹). در تربیت اخلاقی انتخاب آزاد دانش‌آموزان در تشخیص ارزش‌ها و ضد ارزش‌ها نگاه تعمیق یافته‌ای به دانش آموز می‌دهد تا در موضوعات اخلاقی قضاوت نماید (کریمی، ۱۳۹۴). ۲- در رویکرد عاطفه محور نظریه مراقبتی گلیگان مطرح است. وی معتقد است منشأ گزاره‌های اخلاقی عواطف و احساسات است. بنابراین عاطفه‌گرایی پایه رفتار اخلاقی است. حس همدردی و همدلی و شریک شدن در غم و شادی دیگران منجر به رفتار اخلاقی می‌شود (Barker-Ruchti, 2021). از این جهت اخلاق مراقبتی گلیگان بین تربیت اخلاقی دختران و پسران تفاوت قایل است. پسران برای حل معضلات اخلاقی به اصول و قواعد کلی متوسل می‌شوند ولی دختران در توسعه روابط با دیگران به رفتار اخلاقی می‌پردازند (Gilligan, 2018). ۳- در رویکرد اراده محور نظریه «سنی ارسطویی» مطرح بوده است. تربیت اخلاقی در این رویکرد بر تلفیق استوار است (Cheng, 2019). اخلاق به عنوان یک گستره‌ی مفهومی تمامی عرصه‌های اعمال آدمی را در بر می‌گیرد. مانند زندگی شخصی، افکار فردی، تصورات ذهنی (Croce, 2019). در این رویکرد بر فضیلت اخلاقی تأکید می‌شود و انسان بودن مطلوب، محور قرار دارد.

۴- در رویکرد رفتار محور نظریه رفتارگرایی اسکینر مطرح بوده است. تربیت اخلاقی در این رویکرد مترادف است با کسب رفتار اخلاقی. بنابراین تقویت رفتار اخلاقی از طریق تشویق و تنبیه مورد تأکید است (Krek, 2019). این رویکردها نشان می‌دهند که تربیت اخلاقی در دو طبقه درونی و بیرونی و در پنج ساحت متفاوت صورت می‌گیرد. ساحت‌های باورها، عواطف، احساسات و اراده و خواست در طبقه درونی جای می‌گیرند و دو ساحت گفتار و رفتار در طبقه بیرونی قرار می‌گیرند. آموزش و پرورش در اجرای برنامه‌های تربیت اخلاقی خود می‌بایست در پذیرش

یا رد نظریه‌های معطوف به تربیت اخلاقی موضع مشخصی داشته باشد (Garcia-Moriyon, 2020).

دستگاه تعلیم و تربیت می‌کوشد در برنامه‌های درسی خود زمینه‌های تربیت اخلاقی دانش‌آموزان را فراهم آورد. بسته به این‌که در فلسفه آموزش و پرورش، ارزش‌های حاکم بر جامعه، ایدئولوژی حاکم، اسناد بالادستی چه تعریفی در اهداف غایی تعلیم و تربیت ارایه شده باشد، برنامه درسی تربیت اخلاقی طراحی و اجرا می‌شود (Rissanen, 2018). در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش در فصل پنجم، بند اول در اهداف کلان به ذکر تربیت انسان موحد، مؤمن، متعهد به مسئولیت‌ها و وظایف در برابر خدا اشاره شده و تخلق دانش‌آموزان به اخلاق اسلامی تصریح شده است (Huo & Xie, 2021).

این نشان می‌دهد که تربیت اخلاقی از نگاه اسناد بالادستی از اهمیت و ضرورت برخوردار بوده است. در دوره‌های متوسطه نظری در ایران ماده درسی کتاب دین و زندگی برای آموزه‌های دینی و اخلاقی تألیف گردیده، بررسی مقدماتی نشان داد در این برنامه درسی که برای پایه‌های مختلف، دوره دوم متوسطه در نظر گرفته شده، آموزش اخلاق مورد غفلت قرار گرفته است و جنبه‌های فردی و اجتماعی آن نادیده پنداشته شده است (شورای انقلاب فرهنگی، ۱۳۹۰).

در بسیاری از نظام‌های آموزشی برای موضوع تربیت اخلاقی برنامه درسی ویژه‌ای براساس الگوهای برنامه‌ریزی درسی پیش‌بینی و اجرا می‌شود (عبدالحسینی، نادری و سیفی نراقی، ۱۳۹۴). امروزه از الگوی برنامه درسی یکپارچه برای طراحی برنامه‌های درسی بهره‌برداری می‌شود که در آن عناصر آموزشی مورد توجه قرار می‌گیرد (کرامتی، ۱۴۰۰). به دلیل اشاعه آسیب‌های اخلاقی در جامعه و نیز پیشگیری از نفوذ آسیب‌های رسانه‌ای ضرورت پرداختن به تربیت اخلاقی در مدارس اجتناب‌ناپذیر گردیده‌است (اسلامی، ۱۳۹۵). در سطح جهانی نظام‌های آموزشی کوشیده‌اند تا برای حراست از ارزش‌های فرهنگی، اجتماعی و دینی خود پای‌بندی به قواعد اخلاقی- اجتماعی را به دانش‌آموزان آموزش دهند. در طول تاریخ پیامبران، فلاسفه و حکما ضرورت پرداختن به قواعد اخلاقی و تربیت اخلاقی تأکید داشته‌اند (عقیلی، علم الهادی و فتحی واجارگاه، ۱۳۹۷). در تربیت اخلاقی رویکردهایی مانند تربیت منش، تبیین ارزش‌ها، رشد شناختی و رویکرد دینی مطرح بوده‌است (Huo & Xie, 2021). تربیت اخلاقی از دامنه وسیعی برخوردار است به‌طوری‌که عرصه‌های مادی و معنوی، جسمانی و روحانی، حقوقی و مدنی، خانوادگی و شهروندی، فردی و اجتماعی را شامل می‌شود (موسی پور، ۱۳۹۹).

- ۲- از نظر معلمان در برنامه درسی تربیت اخلاقی به کدامین مؤلفه‌های اجتماعی توجه می‌شود؟
- ۳- از نظر معلمان اولویت‌های عناصر برنامه درسی در تربیت اخلاقی دانش‌آموزان کدام است؟

روش

این تحقیق به روش توصیفی پیمایشی انجام گرفت. در راستای جمع‌آوری داده‌ها از پرسش‌نامه نظرسنجی معلمان بهره‌برداری گردید. داده‌های این ابزار کمیت‌پذیر بوده، بنابراین در زمره پژوهش‌های اثباتی قرار می‌گیرد. این پژوهش به‌لحاظ هدف کاربردی شناخته می‌شود. بنابراین یافته‌های آن می‌تواند مورد استفاده دست‌اندرکار طراحی و تولید برنامه‌های درسی قرار گیرد. جامعه آماری را معلمان شاغل به تدریس در دبیرستان‌های شهرهای خمین و اراک در رشته‌های برنامه‌ریزی درسی، معارف اسلام و الهیات در سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۰ تشکیل داد. حجم نمونه به‌موجب جدول نمونه‌گیری مورگان ۱۰۳ نفر تعیین گردید که از ۲۰ واحد آموزشی دخترانه و پسرانه برگزیده شدند. روش نمونه‌گیری سهمیه‌ای تصادفی بود. ابزار جمع‌آوری داده‌ها در این پژوهش پرسش‌نامه نظرسنجی از معلمان بود که از طریق تشکیل کارگروه تخصصی طراحی و تولید گردید، مراحل روایی و پایایی آن به اجرا درآمد، ضرایب بدست‌آمده اعم از روایی و مقیاس‌های پایایی بالای ۰/۷۰ بدست آمد. در روش تجزیه و تحلیل داده‌ها بهره‌برداری از شاخص‌های آمار توصیفی و آزمون فریدمن برای آزمون فرض‌های آماری بهره‌برداری گردید. در این راستا از نرم‌افزار SPSS23 برای داده‌پردازی، تحلیل توصیفی و آمار استنباطی استفاده گردید.

در آموزش و پرورش ایران آن‌گونه که بایسته و شایسته بوده است به تربیت اخلاقی در مدارس پرداخته نشده و برنامه درسی مشخصی در پایه‌های تحصیلی طراحی نشده است. در طراحی برنامه درسی و تصمیم‌گیری درباره آن لازم است در سه سطح جامعه، فراگیران و موضوع درسی بررسی و نیازسنجی شود. پیشینه موجود نشان می‌دهد طراحی و اجرای برنامه درسی تربیت اخلاقی در بسیاری از نظام‌های آموزشی به‌عنوان یک ضرورت تشخیص داده شده و اجرا می‌شده است. در آموزش و پرورش ایران از این برنامه درسی غفلت شده است. بنابراین پرداختن به آن به‌عنوان یک ضرورت پژوهشی، آموزشی و تربیتی محسوب می‌شود. معلمان به دلیل این که در سطح سازمان آموزش و پرورش قرار داشته و به‌طور مستقیم نیازهای تربیتی دانش‌آموزان را نظاره گر بوده‌اند، می‌توانند به‌عنوان منابع اطلاعاتی تجارب خود را در این زمینه عرضه نموده تا مؤلفه‌ها، عناصر و اولویت‌های تربیت اخلاق فردی دانش‌آموزان شناسایی شود. یافته‌هایی که از این مطالعه به دست می‌آید می‌تواند مورد استفاده گروه کارشناسان برنامه‌ریزی درسی برای تدارک و طراحی برنامه درسی تربیت اخلاقی ویژه پایه‌های مختلف دوره دوم متوسطه نظری قرار گیرد. بنابراین این پژوهش به‌لحاظ موضوعی و نیز یک ضرورت پژوهشی در دستور کار قرار گرفت. سؤال اساسی این است: نگرش معلمان نسبت به برنامه درسی تربیت اخلاق فردی دانش‌آموزان دوره دوم متوسطه چگونه است؟ در این راستا سوالات پژوهشی ذیل مطرح گردید:

سوالات پژوهشی

- ۱- از نظر معلمان نیازمندی‌های فراگیران در تربیت اخلاقی کدام است؟

یافته‌های پژوهش

جدول ۱: آماره‌های توصیفی موضوع درسی و مؤلفه‌های آن از دیدگاه معلمان

شاخص آماری مقیاس	میانگین	انحراف معیار	واریانس	مینیمم نمره	کمترین نمره
اعتبار تربیت اخلاقی	۴/۱۲	۰/۸۱۸	۰/۶۶۹	۱/۵۰	۵
اهمیت تربیت اخلاقی	۴/۰۲	۰/۷۳۱	۰/۵۳۵	۱/۵۰	۵
موضوع درسی	۴/۰۷	۰/۷۱۵	۰/۵۱۲	۱/۵۰	۵

معلمان نیز به دو مؤلفه مذکور توجه داشته، میانگین‌های بدست‌آمده نشان می‌دهد از نظر آن‌ها پرداختن به اعتبار تربیت اخلاقی اولویت نخست را دارد و پس از آن اهمیت تربیت اخلاقی مورد توجه آن‌ها بوده است. درواقع از این یافته‌ها می‌توان برای طراحی اهداف آموزشی بهره‌برداری نمود.

در این جدول نظر معلمان درمورد موضوع درسی تربیت اخلاقی از زوایای اعتبار و اهمیت انعکاس داده شده است. لازم به ذکر است در الگوهای برنامه‌ریزی درسی در مرحله تصمیم‌گیری خرد به موضوع درسی توجه می‌شود. این توجه در ابعاد دوگانه اعتبار و اهمیت صورت می‌گیرد. در این نظرسنجی مشاهده گردید

جدول ۲: آماره‌های توصیفی فراگیران و مؤلفه‌های آن از دیدگاه معلمان

شاخص آماری مقیاس	میانگین	انحراف معیار	واریانس	مینیمم نمره	کمترین نمره
نیازهای سنی فراگیران	۳/۹۸	۰/۷۲۵	۰/۵۲۷	۵	۱/۳۳
نیازهای جنسی فراگیران	۳/۹۳	۰/۸۱۷	۰/۶۶۹	۵	۱/۴۰
نیازهای فردی فراگیران	۳/۹۳	۰/۸۰۱	۰/۶۴۲	۵	۱/۵۰
پایش رفتار فردی و اصلاح آن	۳/۹۱	۰/۸۱۹	۰/۶۷۱	۵	۱/۵۰
باور به ارزش‌های اخلاقی	۳/۹۷	۰/۷۳۸	۰/۵۴۶	۵	۱/۷۵
آراستن به صفات اخلاقی	۳/۹۹	۰/۷۴۹	۰/۵۶۲	۵	۱/۷۵
فراگیران	۳/۹۵	۰/۶۶۶	۰/۴۴۴	۴/۸۸	۱/۶۳

به‌منظور دستیابی به نیازمندی‌های فراگیران در تربیت اخلاقی از معلمان دوره متوسطه نظرسنجی گردید. یافته‌های به‌دست‌آمده نشان می‌دهد آن‌ها در این نیازسنجی به مؤلفه‌های شش‌گانه ای به‌شرح ذیل اشاره و تاکید داشته، اولویت‌های آن‌ها در این زمینه عبارت‌اند از: ۱- آراستن به صفات اخلاقی، ۲- نیازهای سنی فراگیران، ۳- باور به ارزش‌های اخلاقی، ۴- نیازهای

جنسیتی فراگیران، ۵- نیازهای فردی فراگیران، ۶- پایش رفتار فردی و اصلاح آن. بنابراین از نظر معلمان در طراحی برنامه درسی تربیت اخلاقی ضرورت پرداختن به نیازهای شش‌گانه ای که به آن‌ها اشاره شد اجتناب‌ناپذیر می‌باشد. قابل‌ذکر است از این یافته‌ها می‌توان برای طراحی اهداف آموزشی در تربیت اخلاقی بهره‌برداری نمود.

جدول ۳: آماره‌های توصیفی جامعه و مؤلفه‌های آن از دیدگاه معلمان

شاخص آماری مقیاس	میانگین	انحراف معیار	واریانس	مینیمم نمره	کمترین نمره
میراث فرهنگی	۴/۰۹	۰/۶۸۰	۰/۴۶۳	۲	۵
تجارب ملی	۴/۱۱	۰/۹۲۳	۰/۸۵۳	۱	۵
نیازهای کنونی	۴/۰۸	۱/۰۱	۱/۰۲۶	۲	۵
نیازهای آینده	۴/۱۴	۰/۸۶۴	۰/۷۴۷	۱	۵
مناسبات کنونی	۴/۰۶	۰/۸۰۹	۰/۶۵۵	۱	۵
مسائل محیط تربیتی	۳/۹۷	۰/۸۷۷	۰/۷۷۰	۱	۵
واقعیت‌های کنونی	۴/۰۸	۰/۹۳۳	۰/۸۷۲	۱	۵
پاسخگوی واقعیت کنونی	۳/۹۹	۰/۸۶۴	۰/۷۴۷	۱	۵
جامعه	۴/۰۷	۰/۹۸۵	۰/۹۷۰	۱	۵

از آنجاکه در طراحی برنامه درسی ضرورت پرداختن به مؤلفه‌های اجتماعی وجود داشته‌است، در این زمینه از معلمان نظرسنجی گردید. آن‌ها در این راستا به مؤلفه‌های هشت‌گانه ای اشاره نموده بودند. میانگین‌های بدست‌آمده حاکی از ترجیح یا اولویت آن‌ها بوده‌است. این موارد به‌ترتیب اولویت عبارت‌اند از: ۱- توجه به نیازمندی‌های آینده، ۲- بهره‌برداری از تجارب ملی، ۳- توجه به نیازهای کنونی جامعه، ۴- توجه به واقعیت‌های کنونی جامعه، ۵- توجه به میراث فرهنگی، ۶- در

نظر گرفتن مناسبات کنونی در سطح جامعه، ۷- پاسخ‌گویی به واقعیت‌های کنونی، ۸- پرداختن به مسائل محیط تربیتی. آنچه که معلمان بیان داشته‌اند حاکی از آن است که تربیت اخلاقی می‌بایست در بستر شرایط اجتماعی و نیز ترسیم چشم‌انداز آینده صورت پذیرد تا دانش‌آموزان را در عرصه‌های فردی و اجتماعی رهنمون شود. از این یافته‌ها می‌توان برای طراحی اهداف آموزشی استفاده نمود.

جدول ۴: آماره‌های توصیفی عناصر برنامه درسی و مؤلفه‌های آن از دیدگاه معلمان

شاخص آماری مقیاس	میانگین	انحراف معیار	واریانس	مینیمم نمره	کمترین نمره
محتوای درسی	۳/۹۹	۰/۷۷۱	۰/۵۹۵	۱	۵
فعالیت‌های یادگیرندگان	۳/۹۲	۰/۹۰۱	۰/۸۱۳	۱/۳۳	۵

شاخص آماری مقیاس	میانگین	انحراف معیار	واریانس	مینیمم نمره	کمترین نمره
روش‌های ارزشیابی	۳/۸۹	۰/۷۰۹	۰/۵۰۳	۱/۶۷	۵
منابع و ابزارهای یادگیری	۳/۹۷	۰/۷۷۲	۰/۵۹۷	۱/۳۳	۵
زمان یادگیری	۳/۸۷	۰/۷۹۸	۰/۶۳۸	۱/۳۳	۵
فضای یادگیری	۳/۸۷	۰/۷۹۸	۰/۶۳۸	۱/۳۳	۵
گروه‌بندی فراگیران	۳/۸۱	۰/۸۰۹	۰/۶۵۵	۱/۶۷	۵
راهبردهای تدریس	۴/۰۱	۰/۷۸۸	۰/۶۲۲	۱/۳۳	۵
عناصر برنامه درسی	۳/۹۱	۰/۶۶۸	۰/۴۴۸	۱/۶۳	۴/۸۸

در این نظرسنجی مشاهده گردید از نظر معلمان عناصر برنامه درسی را عناصر هشت‌گانه ای پس از اهداف آموزشی تشکیل می‌دهد. میانگین‌های بدست‌آمده اولویت عناصر برنامه درسی را بدین شرح ترسیم می‌نماید: ۱- راهبردهای تدریس، ۲- محتوای درسی، ۳- منابع و ابزارهای یادگیری، ۴- فعالیت‌های یادگیرندگان، ۵- روش‌های ارزشیابی، ۶- زمان یادگیری، ۷-

فضای یادگیری، ۸- گروه‌بندی فراگیران. این اولویت‌ها حاکی از آن است که از نظر معلمان برای طراحی برنامه درسی تربیت اخلاقی لازم است به الگوی برنامه‌ریزی درسی توجه شود و عناصر تشکیل‌دهنده ی آن به‌ترتیب اولویت مورد توجه قرار گیرد تا فراگیران از ساختار و محتوای برنامه درسی بهره‌برداری لازم را کسب نمایند.

جدول ۵: آزمون فریدمن جهت تعیین رتبه مولفه های برنامه درسی از نگاه معلمان

موضوع درسی	میانگین رتبه	رتبه	خی دو	درجه آزادی	ضریب	سطح معنی داری
اعتبار تربیت اخلاقی	۱/۵۳	اول	۰/۶۰۵	۱	۰/۴۳۷	۰/۰۰۰۱
اهمیت تربیت اخلاقی	۱/۴۷	دوم				
نیازهای سنی فراگیران	۳/۴۲	چهارم				
نیازهای جنسیتی فراگیران	۳/۴۴	سوم				
نیازهای فردی فراگیران	۳/۴۴	سوم	۲/۳۷۶	۵	۰/۷۹۵	۰/۰۰۰۱
پایش رفتار فردی و اصلاح آن	۳/۳۹	پنجم				
باور به ارزش‌های اخلاقی	۳/۶۴	دوم				
آراستن به صفات اخلاقی	۳/۶۷	اول				
میراث فرهنگی	۴/۶۰	دوم				
تجارب ملی	۴/۷۰	اول				
نیازهای کنونی	۴/۶۰	دوم				
نیازهای آینده	۴/۷۰	اول	۶/۶۴۳	۷	۰/۴۶۷	۰/۰۰۰۱
مناسبات کنونی فراگیران	۴/۴۱	چهارم				
مسائل محیط تربیتی	۴/۱۸	ششم				
واقعیت‌های کنونی	۴/۵۳	سوم				
پاسخگویی واقعیت کنونی	۴/۲۸	پنجم				
محتوای درسی	۴/۸۷	دوم				
فعالیت‌های یادگیرندگان	۴/۵۳	چهارم				
روش‌های ارزشیابی	۴/۲۲	هفتم				
منابع و ابزارهای یادگیری	۴/۷۲	سوم	۱۱/۶۹۶	۷	۰/۱۱۱	۰/۰۰۰۱
زمان یادگیری	۴/۲۷	ششم				
فضای یادگیری	۴/۲۷	ششم				
گروه‌بندی فراگیران	۴/۲۳	پنجم				
راهبردهای تدریس	۴/۸۸	اول				

اخلاقی اولویت نخست، توجه به نیازهای سنی اولویت دوم، دستیابی به ارزش‌های اخلاقی اولویت سوم را داشته‌است. درواقع می‌توان گفت معلمان تربیت اخلاقی را به‌صورت کاربردی در ابعاد نیازمندی‌های فراگیران ترسیم نموده‌اند.

آن‌ها به مؤلفه‌های جامعه‌شناختی نیز توجه داشته، ضمن برشمردن موارد هشت‌گانه ی مؤلفه‌های جامعه‌شناختی ضرورت توجه به آن‌ها را اجتناب‌ناپذیر دانسته‌اند. آن‌ها بر این باور بودند که تربیت اخلاقی می‌بایست در بستر اجتماعی منطبق بر شرایط موجود و نیازهای حال و آینده فراگیران صورت پذیرد تا خروجی تعلیم و تربیت به‌عنوان فارغ‌التحصیلان بالنده، اخلاق‌مدار و تعالی یافته برای زندگی در عرصه‌های فردی و اجتماعی مهیا شوند. معلمان در پاسخ به بخش دیگری از پرسش‌های پژوهش به عناصر برنامه درسی پرداخته، اولویت‌های آن‌ها نشان می‌دهد طراحی برنامه درسی تربیت اخلاقی نیازمند توجه به مبانی برنامه‌ریزی درسی و پیروی از الگوی تشکیل‌دهنده ی عناصر آن بوده‌است. پیشینه مطالعاتی نیز نشان داد در آموزش و پرورش ایران آن‌گونه که بایسته و شایسته بوده‌است، به تربیت اخلاقی فراگیران توجه نشده و آن را به‌صورت ضمنی در کتاب‌های درسی دینی به‌صورت پراکنده لحاظ نموده‌اند. درحالی که بسیاری از نظام‌های آموزشی سایر کشورها برنامه درسی ویژه‌ای در پایه‌های مختلف تحصیلی برای دانش‌آموزان تدارک دید شده و آموزش داده می‌شده‌است. شرایط اجتماعی نیز دلالت بر ضرورت اجتناب‌ناپذیر طراحی برنامه درسی تربیت اخلاقی می‌باشد. یافته‌های این پژوهش می‌تواند زمینه‌ی مناسبی را فراهم آورد تا دست‌اندرکاران تالیف کتب درسی گام مؤثری در جهت تالیف برنامه درسی تربیت اخلاقی بردارند. البته پژوهش‌های تکمیلی می‌تواند طراحان برنامه درسی تربیت اخلاقی را مدد رساند.

موازین اخلاقی

در این مطالعه اصول اخلاق در پژوهش شامل اخذ رضایت آگاهانه از شرکت کنندگان و حفظ اطلاعات محرمانه آنها رعایت گردیده است.

تشکر و قدردانی

پژوهشگران مراتب قدردانی و تشکر خود را از کلیه شرکت کنندگان این پژوهش که با استقبال و بردباری، در روند استخراج نتایج همکاری نمودند، اعلام می‌دارند.

تعارض منافع

نویسندگان این مطالعه هیچ گونه تعارض منافی در انجام و نگارش آن ندارند.

در این جدول یافته‌های ناشی از اجرای آزمون فریدمن انعکاس داده شده‌است. به‌طوری‌که در این جدول مشاهده می‌گردد، در مؤلفه‌های تشکیل‌دهنده موضوع درسی سطح معنی‌داری $0/0001$ بدست آمد که در سطح $0/05$ $p <$ معنی دار بوده‌است. در بخش مؤلفه‌های تشکیل‌دهنده فراگیران سطح معنی‌داری $0/0001$ بدست آمد که در سطح $0/05$ $p <$ معنی دار بوده‌است. در بخش مؤلفه‌های تشکیل‌دهنده جامعه سطح معنی‌داری $0/0001$ بدست آمد که در سطح $0/05$ $p <$ معنی دار بوده‌است. در بخش عناصر برنامه درسی سطح معنی‌داری $0/0001$ به دست آمد که در سطح $0/05$ $p <$ معنی دار بوده‌است. نتایج این آزمون حاکی از آن است، آنچه که معلمان در پاسخ به سوالات پژوهش انعکاس داده بودند و اولویت‌هایی که ناشی از تحلیل آن‌ها به دست آمد از طریق آزمون فرض‌های آماری تأیید گردید. به‌عبارت دیگر از نظر معلمان توجه به موضوع درسی تربیت اخلاقی در آموزش و پرورش برای دوره دوم متوسطه ضرورت دارد. در طراحی برنامه درسی لازم است به نیازمندی‌های فراگیران به‌ترتیب اولویت توجه شود. همچنین در طراحی محتوای درسی به مؤلفه‌های جامعه شناختی توجه گردد و اولویت‌های به‌دست‌آمده مدنظر قرار گیرد. از نظر معلمان در فرآیند تدارک و طراحی برنامه درسی پس‌از آن که اهداف آموزشی به شرحی که به آن اشاره شد، طراحی گردید لازم است به سایر عناصر هشت‌گانه برنامه درسی به‌ترتیب اولویت پرداخته شود تا دانش‌آموزان بتوانند حداکثر تأثیرپذیری و یادگیری پایدار را از این برنامه درسی تجربه نمایند.

بحث و نتیجه گیری

نظر به این که فرایند تدارک برنامه درسی تربیت اخلاقی مستلزم توجه به نیازسنجی‌های لازم، مطالعه اجتماعی و نیز توجه به عناصر برنامه درسی می‌باشد، در این پژوهش تلاش گردید تا از طریق نظرسنجی از معلمان مجرب در دوره متوسطه به این مهم پرداخته شود. معلمان به‌عنوان گروه مطلع، صاحب تجربه، دارای تجارب زیسته در تعلیم و تربیت و فعال در صف سازمان آموزش و پرورش صلاحیت پاسخ به نیازهای تربیتی اخلاقی دانش‌آموزان اظهارنظر کنند. همچنین با شناختی که از جامعه آماری دارند، تربیت اخلاقی سازگار با شرایط اجتماعی را برآورده نمایند و در نهایت اولویت‌های عناصر تشکیل‌دهنده برنامه درسی تربیت اخلاقی را منعکس نمایند. در این پژوهش مشاهده گردید معلمان دوره متوسطه بر ضرورت پرداختن به موضوع درسی تربیت اخلاقی تأکید داشته‌اند، اعتبار و اهمیت آن را آشکار نمودند. در بخش نیازسنجی فراگیران نیازمندی‌های سه‌گانه ای را برشمردند که در آن آراسته شدن به صفات

- education curriculum in the elementary course of Iran's educational system. Scientific-research quarterly magazine of teaching-research. 6 (4). 1-23. [Persian]
- Arshadhi, V., Zafarmand, A. (2021). Prediction of moral and personality characteristic emphasized by Islam based on mental well-being of students. Islamic Education Quarterly. 16 (35). 113-141. [Persian]
- Asif, T. (2020). Moral Education for Sustainable Development: Comparison of Universities- 5[Persian]
- Barker-Ruchti, N. (2021). Education for Sustainable development: Teaching deliberation and ethical decision making in university Coach education, Sports Coaching Review. 1-20.
- Beheshti, M., Abu Jaafari, M., Faqihi, A. (2016). Education and its basics. The second volume. Tehran: Samit Publications. [Persian]
- Cheng, H. (2019). A Critical Review of Chinese Theoretical Research on Moral Education Since 2000. Journal of ECNU Review of Education. 2 (4). 561-580.
- Croce, M. (2019). Exemplarism in moral education: Problems with applicability and indoctrination. Journal of Moral Education.
- Garcia-Moriyon, F. (2020). Research in moral education: The contribution of P4C to the moral Growth of student. Journal of Education Sciences.
- Gilligan, C. (2017). With a different voice. Translated by Mehrnaz Shahr Arai. Tehran: Monocolor Publications.
- Hosseinzadeh, SA., Davoudi, M. (2019). The upbringing of the Holy Prophet (PBUH). Third edition. Tehran: Samit Publications. [Persian]
- Huo, Y., Xie, J. (2021). Character strengths and virtues in Chinese moral education: evidence from the Code' and from primary and secondary schools. The Journal of Positive Psychology.
- Islami, I. (2016). Individualistic approach to moral education and its goals. Two Quarterly Journals of Philosophy of Education. 2 (1). 29-69. [Persian]

منابع فارسی

- حسینی زاده، سید علی؛ داودی، محمد. (۲۰۱۹). تربیت پیامبر اکرم (ص). چاپ سوم. تهران: انتشارات سمیت.
- موسی پور، نعمت اله. (۱۳۹۹). برنامه ریزی درسی برای معلمان. تهران: انتشارات بیان روشن. ۲۶۱
- کرامتی، محمدرضا. (۱۴۰۰). مبانی و اصول برنامه ریزی درسی. تهران: انتشارات سمیت
- عبدالحسینی، احمد؛ نادری، عزت الله؛ سیفی نراقی، مریم. (۱۳۹۴). طراحی الگوی برنامه درسی تربیت دینی و اخلاقی دانش آموزان سال اول متوسطه بر اساس رویکرد عقل و ایمان از دیدگاه قرآن کریم. فصلنامه تحقیقات اخلاقی. ۶ (۲). ۱۰۱-۱۱۶.
- شورای عالی انقلاب فرهنگی. (۱۳۹۰). سند تحول بنیادین آموزش و پرورش. تهران: دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی.
- کریمی، روح الله. (۱۳۹۴). کاوش و دایره اخلاقی، رویکردی نو در تربیت اخلاقی. فصلنامه تفکر و کودک. ۶ (۲). ۶۳-۹۸.
- آصف، تحسین. (۲۰۲۰). تربیت اخلاقی برای توسعه پایدار: مقایسه دانشگاه ها - ۵
- اسلامی، ادریس. (۱۳۹۵). رویکرد فردگرایانه به تربیت اخلاقی و اهداف آن. دو فصلنامه فلسفه تعلیم و تربیت. ۲ (۱). ۲۹-۶۹.
- ضرغامی، سعید. (۱۳۹۴). ارزش های اسلامی و چارچوبی متمایز در تربیت اخلاقی. مجموعه مقالات تربیت اخلاقی در نظام تعلیم و تربیت رسمی. تهران: انتشارات مدرسه. ۲۷۴-۲۹۳
- ارشدی، وحید؛ ظفرمند، رایگان. (۱۴۰۰). پیش بینی ویژگی های اخلاقی و شخصیتی مورد تأکید اسلام بر اساس بهزیستی روانی دانش آموزان. فصلنامه معارف اسلامی. ۱۶ (۳۵). ۱۱۳-۱۴۱.
- بهشتی، محمد؛ ابوجعفری، مهدی؛ فقیهی، علی نقی. (۱۳۹۵). آموزش و پرورش و مبانی آن. جلد دوم. تهران: انتشارات سمیت.

فهرست منابع

- Abdul Hosseini, A., Naderi, E., Seifi Naraghi M. (2016). Designing a religious and moral education curriculum model for first year high school students based on the approach of reason and faith from the perspective of the Holy Quran. Ethical Research Quarterly. 6 (2). 101-116. [Persian]
- Aghili, R., Alam Al-Hadi, J., Fathi Vajargah, K. (2018). Designing a model of moral

- Journal moral Education. 47 (1). 63-77. [Persian]
- Supreme Council of Cultural Revolution. (2012). Document of the fundamental transformation of education. Tehran: Secretariat of the Supreme Council of Cultural Revolution. [Persian]
- Zarghami, S. (2015). Islamic values and a distinct framework in moral education. A collection of articles on moral education in the formal education system. Tehran: School Publications. 274-293. [Persian]
- Karamati, M. (2021). Basics and principles of curriculum planning. Tehran: Samit Publications. [Persian]
- Karimi, R. (2015). Exploring and moral circle, a new approach in moral education. Thinking and Child Quarterly. 6 (2). 63-98. [Persian]
- Krek, J. (2019). The primary school moral education plan in Slovenia ten years after its Introduction. European Journal of Educational Research. 8(4). 1229-1243.
- Musi-pour, N. (2021). Lesson planning for teachers. Tehran: Bayan Roshan Publishing House. (261 pages). [Persian]
- Rissanen, I. (2018). The implications of teachers implicit theories for moral education: A case study from Finland.

